

6.[Електронний ресурс] <http://psycabi.net/testy/226-uroven-samoaktualizatsii-lichnosti-test-sat-voprosnik-samoal#ixzz3jTpclnDp>.

REFERENCES

1. Gridasov A., Cocurina D., Rasskazova N. Agresiya nevroticheskoi i autentichnoi lichnosti - [Aggression of the neurotic and authentic person. Electroniy resurs] - <http://thesolution.ru/agressiya-nevroticheskoy-i-autentichnoy-lichnosti/>.

2. Leont'ev D.A. Ocherk psyhologii lichnosti (1997) [Study of the person psychology] - M.: Smisl. -167 s.

3. Motkov O.I. (1995). O paradokсах processa samoaktualizacii lichnosti [About the process of the person self-actualisation paradoxes] O.I. Motkov //Magistr. – № 6. - S. 84 – 95. – [Electroniy resurs] - [psychology.rsuh.ru/archive/motarticle22.doc].

4. Ryabinina Z.I., Nekrasov S.D., Lucenko E.V. (1997). Lichnost' i professiya: problema samoaktualizacii [The person and a trade: a self-actualisation problem] *Psyhologicheskie problemi samorealizacii lichnosti.* – Krasnodar. - S. 47-90.

5. L.Hjelle, D.Ziegler (2002). Teorii lichnosti: osnovnie polozeniya, issledovaniya i primeneniye [Personality Theories: Basic Assumptions, Research, and Applications] – SPb.: Piter Pres - 608 s.

6.[Electroniy resurs] <http://psycabi.net/testy/226-uroven-samoaktualizatsii-lichnosti-test-sat-voprosnik-samoal#ixzz3jTpclnDp>.

УДК 159.923

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК САМОСТІЙНА ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Завязун Т. В.,

**кандидат психологічних наук, викладач Комунального закладу
«Житомирський ОШПО» ЖОР**

У статті висвітлюються питання особливостей розвитку мовлення сучасних дошкільнят. Розкриваються психолого-педагогічні причини труднощів у спілкуванні дошкільників та шляхи їх усунення за допомогою основного виду діяльності – гри.

Ключові слова: розвиток мовлення, труднощі у спілкуванні, мовленнєвий портрет дитини, ігрова діяльність.

ЗАВЯЗУН Т. В. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДОШКОЛЬНИКОВ КАК САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПСИХОЛОГИ

В статье освещаются вопросы особенностей развития речи современных дошкольников. Раскрываются психолого-педагогические причины трудностей общения дошкольников та пути их устранения с помощью основного вида деятельности – игры.

Ключевые слова: развитие речи, трудности в общении, речевой портрет ребенка, игровая деятельность.

ZAVYAZUN T.V. PECULIARITIES OF SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOLERS AS AN INDEPENDENT PROBLEM IN PEDAGOGIC PSYCHOLOGY

This article centers on peculiarities of speech development of modern preschoolers and investigates psychological and pedagogical reasons of difficulties in preschoolers' communication as well as suggests the ways of elimination them through main activity in this age range which is a game.

Key words: speech development, difficulties in communication, child speech portrait, game activity.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку суспільства людство все більше уваги приділяє дошкільному періоду життя людини, становленню його особистості, особливостям соціалізації, збереженню і формуванню психічно і фізично здорового покоління. Законом України «Про освіту» визначено, що основною метою освіти є всебічний розвиток дитини як особистості, розвинення її талантів, розумових здібностей, збагачення інтелектуального, культурного потенціалу народу. Важливу роль на шляху досягнення цієї мети відведено початковій ланці освіти, бо саме в дошкільний період у дітей формуються основи наукового світорозуміння, визначаються способи навчальної діяльності, дитина вчиться жити серед людей. За словами А. М. Леонтьєва, «фактичне формування особистості» відбувається якраз саме в дошкільному віці. Починаючи з народження та інтенсивно протікаючи в період дошкільного дитинства, процес формування людини характеризується діалектичною єдністю об'єктивного і суб'єктивного, спадкового і соціального, матеріального і духовного, цілеспрямованого і стихійного, позитивного і негативного. Серед основних чинників цього процесу можна виділити вплив природного середовища та соціального оточення, суб'єктів суспільного та сімейного виховання, самовиховання, предметно-практичну діяльність та спілкування. Безумовно, цей процес повинен будуватися таким чином, щоб

кожна дитина отримала шанс стати справжньою, повноцінною, гармонійно розвиненою особистістю. Щоб людина стала особистістю, потрібно сформувати в ній потребу бути особистістю.

Формування цілей статті. В дошкільній освіті України відбуваються динамічні прогресивні зміни, в основі яких лежить актуалізація психолого-педагогічних досліджень соціальної сфери дитини. Як відомо, дошкільний вік є сенситивним щодо розвитку комунікативних здібностей, який відбувається переважно у творчих іграх. Знецінювання ролі самодіяльної гри і фактична заміна її дидактичними іграми у зазначеному віці завдає передусім шкоди розвитку комунікативної активності дошкільників, гальмує формування його творчої ініціативи.

Разом з тим, світовий досвід та надбання українських вчених на етапі демократизації суспільного життя доводить, що діти-дошкільнята успішно формуються у гуманістичному середовищі спрямованому на особистісно-орієнтовану модель. Велике місце в цьому процесі посідає дитяча гра, тобто активна діяльність дитини, під час якої вона оволодіває соціальними функціями, стосунками, мовою як головним засобом комунікації.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу. Аналіз літературних джерел за останні роки по проблемі розвитку мовлення дошкільників, як самостійної проблеми педагогічної психології, дає можливість констатувати, що на сьогоднішній день ця проблема є якнайактуальнішою. Проблемою розвитку мовлення дошкільників активно займаються та присвячують свої дослідження як відомі вчені так і початківці. Науковці на сторінках педагогічних видань допомагають педагогам-практикам розібратися як ефективніше оптимізувати мовленнєву роботу та розв'язати визначені завдання за новою редакцією Базового компонента дошкільної освіти, в якому акцент зроблено не на розв'язанні окремих завдань мовленнєвого розвитку дітей, а на цілісному підході до формування мовно-мовленнєвої компетенції як одного з ключових критеріїв і водночас вагової умови становлення й розвитку мовленнєвої особистості дошкільника. Також, розглядаючи мовлення як феномен психічного розвитку особистості дошкільників, пропонують нові ефективні шляхи для розвитку усіх компонентів мовленнєвих здібностей та радять дотримуватися конструктивістського підходу до розвитку мовлення (Т.Піроженко). Отже, проблема розвитку мовлення дошкільників на сьогоднішній день посідає чільне місце у доробках сучасних науковців. І це є не випадковим, так як на сьогодні в нашій країні відмічається різке зниження мовленнєвого розвитку сьогоднішніх дошкільників. Тому перед науковцями та педагогами-практиками постала серйозна проблема і доводиться констатувати той факт,

що 85% дітей 5 років володіють мовленням на рівні 3-річних. [1]. Звідси також гостро постає, як психолого-педагогічна проблема, питання труднощів комунікативного спілкування дошкільників. Причини такого регресу потребують глибокого наукового вивчення.

Дослідники проблеми розвитку мовлення дошкільників розглядають і здатність до спілкування, і розвиток мовлення як відкритої систему, що змінюється. Вони неодноразово наголошують на тому, що на процес удосконалення розвитку мовлення та комунікативної діяльності дошкільників впливають, в першу чергу, зміни в мотивації, потребах, умовах учіння.

У статті «Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини» А.Богуш [1] на допомогу педагогам-практикам та батькам сьогоденних дошкільнят дає вичерпну відповідь на те, яким має бути рівень мовленнєвого розвитку 5-річної дитини, характеризує нормативні вимоги мовлення: звукову культуру мовлення, лексичний розвиток, семантичний, морфологічний, синтаксичний, формування граматичної будови мовлення. Також автор конкретизує, що означає «мовленнєва особистість дитини». Мовленнєва особистість – це дитина, у якої «сформована фонетична, лексична, граматична, розмовно-діалогічна та комунікативна компетентність, яка вміє адекватно й доречно спілкуватися рідною мовою в різних життєвих ситуаціях: розповідати, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, користуватися при цьому як мовними, так і позамовними, інтонаційними засобами виразності, етикетними формами спілкування, стежить за власним мовленням та мовленням інших, здатна творчо реалізуватися засобами мовлення.» [1, 6]

Т.О. Піроженко у навчально-методичному посібнику «Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника» подає характеристику комунікативно-мовленнєвій генезі дитини, в світлі якої мовлення дитини є «комплексною системоутворювальною характеристикою, яка проявляється через емоційні, когнітивні, лінгвістичні досягнення, які в свою чергу дають змогу відобразити цілісний підхід до оцінки розвитку самої дитини» [4, 4]. Авторка також пропонує пошук педагогічної моделі, яка б давала можливість розвивати здібності малюків і допомагала реалізувати своє «Я» через організацію діяльності, заданої ззовні, від дорослого, при цьому обов'язково враховуючи активність кожного окремо взятого малюка. У статті наголошено на тому, що мовленнєві досягнення дитини відображають досвід міжособистісних стосунків та віддзеркалюють особистісно значущі психологічні феномени: статус дитини у сім'ї та у групі дітей, ставлення доколишніх до дитини та дитини до самої себе. У запропонованій авторкою технології мовленнєвого спілкування не розмежовується процес навчання за

галузями знань (математика, природа, мова), а базується на головному принципі – діяльнісному підході до розвитку особистості, при цьому спілкування не лише допомагає дитині брати, отримувати, набувати досвіду, а й створює умови для того, щоб реалізувати свою індивідуальність у загальній справі, а також навчає дошкільника ділитися власним досвідом, приділяти увагу людям, шанувати їх тощо. Саме досягнення у мовленнєвому спілкуванні дають можливість характеризувати становлення особистості дошкільника як цілісності, в єдності прояву його емоцій, свідомості та поведінки. Т.Піроженко визначила завдання у сфері комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини, які в свою чергу дають змогу зробити висновки про характер розвивальних впливів та стиль стосунків дорослих із дітьми. Головними завданнями, на думку науковця, є розвиток у малят всіх форм (емоційно-особистісного, ситуативно-ділового, поза ситуативного) та засобів (невербальні, мовні) спілкування, розвиток та диференціація емоцій, що є основою ціннісних орієнтацій, пов'язаних із людиною та іншими суб'єктами спілкування, формування пізнавальної та дослідницької діяльності, творчого ставлення до різних форм діяльності та спілкування.

Мовленнєва особистість розвивається ефективно лише тоді, якщо вона включена в повноцінну мовленнєву діяльність, в якій роль дорослого є головною, провідною. Завдання дорослого – усіляко сприяти мовленнєвому розвитку дитини, активізувати та стимулювати його, обираючи для цього доступні та найбільш ефективні шляхи. Бо саме формування активного мовлення дитини починається з мовленнєвого наслідування і є ефективним лише за умов емоційного підйому. Мовленнєвий простір, насичений зразками мовленнєвої культури, є основним джерелом становлення мовленнєвої особистості у ранньому дитинстві. Малюк не має іншого шляху навчитися говорити, тільки як наслідувати мовлення дорослих. Формування мовлення протягом перших трьох років життя дитини є не просто накопичення словника, а це складний нервово-психологічний процес, який проходить в результаті взаємодії дитини з оточуючим середовищем і в ситуації спілкування з дорослими. Головною умовою повноцінного розвитку мовлення малюка є те, яке саме мовлення він наслідує. І тому мовлення дорослих має бути «правильним, розбірливим, простим, повторюваним, різнобарвним, живим» [4,24]. Для того, щоб розвиток розуміння мовлення відбувався ефективно важливо створити такі умови, як постійне спілкування з дитиною, наявність єдиних вимог до мовленнєвого спілкування з малюком усіх близьких дорослих, організація спеціальних ігор та вправ поступове ускладнення мовленнєвого спілкування.

Родинне спілкування є головним чинником комунікативно-мовленнєвого розвитку малюка. Особливе значення в період раннього дитинства для розвитку дитини мають його взаємовідносини з мамою, як з самою близькою і важливою людиною в його житті. Мати, яка виховує дитину, має мати достатню зрілість і позитивне відношення до себе і оточуючих. Особливості мовлення матері, тобто те, як вона будує своє спілкування з дитиною, - все це не може не сказатися на мовному та особистісному розвитку дитини. Особливості саме родинного спілкування відіграють основну роль у становленні психічних функцій, емоційного розвитку та пізнавальної активності дитини.

Також дуже важливо на сьогодні, щоб педагоги-дошкільники розуміли свою роль у формуванні та становленні мовленнєвої особистості сучасного дошкільника. Педагог, має прагнути бути успішним, повинен вміти формулювати і ставити запитання, які б стимулювали мисленнєву діяльність дітей, повинен забезпечувати позитивний емоційний клімат у групі, створювати атмосферу довіри, доброзичливості, зацікавленості в найменшому успіхові кожного вихованця. На сьогоднішній день важливо усвідомлювати і пам'ятати кожному вихователю, що методи роботи з дітьми по розвитку їх мовлення не змінилися, а змінився характер їх використання та позиції педагога і дітей у процесі їх застосування. Водночас із традиційними з'явилося багато інноваційних методів і засобів розвитку мовлення дошкільників, а саме побудова заняття у вигляді словесних подорожей у світ казки, фантазії, природи, мистецтва, звуків, фарб тощо. Також у зв'язку із сучасною вимогою щодо скорочення організованого навчання на заняттях на користь збільшення часу на особистісне самовизначення дитини в умовах розвивального середовища робота з розвитку мовлення має виходити за межі організованого навчання, набувати різних форм індивідуальної роботи, мета якої – закріпити мовленнєві вміння та навички, набуті дітьми на заняттях. Для успішного розвитку мовлення велике значення має повсякденне мовленнєве вправління дітей під час гри, праці, різних режимних побутових процесів, прогулянок. Формування навичок розмовного мовлення, культури мовленнєвого спілкування потребує природних життєвих ситуацій, правдивих і зрозумілих дітям мотивів їхньої мовленнєвої діяльності.

Вимога часу, а саме особистісно зорієнтований підхід до розвитку мовлення дошкільнят, надає змогу максимально врахувати рівень мовленнєвого розвитку та мовні здібності, наміри, бажання, індивідуальні особливості кожної дитини і стимулювати ці творчі прояви з організацією на їх індивідуальність.

Але, нажаль, спеціальні спостереження показують, що певна частина дошкільників мають труднощі у комунікації. І з кожним роком ця проблема має тенденцію на збільшення. Це виявляється при уважному вивченні системи взаємодії дитини з дорослими і ровесниками в побуті, партнерській рольовій грі, в ситуаціях нерегламентованого спілкування.

Труднощі входження в дитяче співтовариство, недостатнє вміння враховувати в спільній діяльності ділові та ігрові інтереси партнера приводять до збіднення комунікативного досвіду дитини, здійснюють негативний вплив на між особисті відношення, визначають його невисокий соціальний статус у групі однолітків.

Складні відношення дитини-дошкільника із ровесниками, які виражаються в підвищеній конфліктності, невмінні домовлятися про спільні справи і ігри турбують сьогодні дорослих. Також, не дивлячись на бажання грати разом з іншими дітьми, сьогодні спостерігаємо дітей, які змушені грати в одиночку або з близькими дорослими. Дорослі вбачають причину цьому в особливостях характеру дитини. Хоча насправді причина криється в не сформованості комунікативної діяльності самої дитини, а виникнення на цій основі характерологічних особливостей носить не причинний, а скоріше наслідковий характер. Доводиться констатувати, що у системі навчання проблема подолання труднощів у спілкуванні дітей 5-6 років недостатньо вирішена: більшість дошкільників мають проблеми в міжособистісній взаємодії; педагоги не враховують природу генетичного (невербального) виду спілкування в навчально-виховному процесі та специфіку його впливу на протікання вербального спілкування.

Вивчення процесу становлення спілкування у дітей дошкільного віку є на сучасному етапі дуже важливою задачею, так як дозволяє не тільки прогнозувати труднощі мовленнєвої взаємодії між людьми, але попередити їх виникнення. Якщо в попередні роки основна увага приділялася формуванню окремих мовленнєвих умінь та навичок на основі елементарного усвідомлення мовних явищ, то на сьогодні головною метою на етапі дошкільного дитинства є виховання мовної особистості, тобто формування особистості, яка адекватно, вільно і творчо застосовує мову в різних ситуаціях з метою реалізації власне мовленнєвих завдань, яке ставить перед нею життя.

Виходячи із структури індивідуального комунікативного потенціалу особистості, доречно також виділити основні комунікативні труднощі дітей (А.Самохвалова) [5]. До базових комунікативних труднощів відносяться:

- труднощі входження у контакт (постійна сором'язливість, страх, невпевненість і т.д.);

- труднощі, які пов'язані з дитячим егоцентризмом (неспроможність прийняти другу людину такою, яка вона є, проявляє егоїзм, впертість);

- труднощі в емпатії (невміння співпереживати, складність в розумінні внутрішнього настрою співрозмовника і т.д.);

- труднощі з відсутністю позитивної установки на іншу людину (вияв ворожості, дитячих заздрощів, приниження і висміювання однолітків з метою самоствердження і т.д.);

- труднощі з неадекватною самооцінкою дитини (непевненість у собі, відсутність комунікативної ініціативи, завищена самооцінка і т.д.);

- труднощі, які пов'язані з підвищеною емоційно-особистісною залежністю від партнерів по спілкуванню (страх вияву у спілкуванні своїх намагань і індивідуальних особливостей, відмова від власних інтересів і т.д.).

Для того щоб подолати наявні труднощі у комунікації старших дошкільників, необхідні наступні умови:

- обов'язкове використання суб'єктного, шанобливого, розвивального спілкування, яке не травмує і не пригнічує активність дитини; здійснення з дітьми повноцінної взаємодії, яка не гальмує активність та самостійність дитини; реалізація головної умови розвитку дитини - використання діалогічного спілкування;

- становлення емоційно-особистісної форми спілкування дитини з близькими людьми та широким колом соціального оточення, що реалізує потребу дитини у визнанні, любові, підтримці, що сприяє розвитку мотивів до спілкування і співробітництва у різноманітних і цікавих для дошкільника видах діяльності;

- принцип гуманізації міжособистісних стосунків, що виключає авторитарний стиль керівництва у вихованні дітей, твердження суб'єкт-суб'єктних відношень у комунікації дитини з навколишнім світом;

- наповнення життя дитини почуттям причетності до відкриття, особистісних взаємин, дати свободу у виявленні інтересів, виборі партнерів по спілкуванню та засобів досягнення мети;

- активізація і стимулювання педагогами процесу спілкування дітей шостого року життя за допомогою спеціальних взаємопов'язаних форм організації навчально-виховного процесу: індивідуальних, групових, під групових.

Отже, усунення наявних труднощів у комунікації і при цьому своєчасний та ефективний розвиток та удосконалення мовлення для дитини є життєво необхідним, оскільки це забезпечує малюкові активну участь у спільній діяльності з дорослими та однолітками. Своєчасне виявлення

труднощів у комунікації і розпочата корекційна робота на ранніх стадіях в ході тісного взаємозв'язку розвитку мовлення та ігрової діяльності дає змогу дитині розкрити для іншої людини свій суб'єктивний світ, при цьому максимально розкритися та самовизначитися у своїй індивідуальності. Але, нажаль, дитина як суб'єкт, який має труднощі комунікації, не може усвідомити того, що вона сама є причиною виникнення труднощів у комунікації, але навіть усвідомивши той факт, не завжди може змінити способи і форми свого комунікативного спілкування і ті особистісні утворення, які лежать в їх основі. Все це обумовлено і віковими особливостями (низьким рівнем самоконтролю, опосередкованістю поведінки, слабкою рефлексією) і небагатим набором комунікативних прийомів і технік, які дозволяють оптимізувати власні комунікативні дії. Тому доречно надавати дошкільникам з труднощами комунікації таку допомогу, яка б заключалася в створенні для них спеціальних умов, які б приводили до розвитку рефлексії по відношенню до себе як суб'єкта комунікативного спілкування, а також організації корекційної роботи з метою нейтралізації комунікативних труднощів, розвитку і покращення прийомів комунікативного спілкування. Перед дорослими стоїть важливе завдання – розвивати мислячу істоту через надання можливості дитині реалізувати справжнє призначення розвитку мовлення.

Цілеспрямований комплексний вплив в умовах дошкільного закладу та сім'ї має бути направлений на збагачення емоційних та особистісних контактів дітей з дорослими і однолітками, на задоволення потреби дітей в різноманітному чуттєвому пізнанні і дослідженні предметного світу навколо себе через провідний для старшого дошкільного віку вид діяльності – творчу гру. Саме завдяки спілкуванню та ігровій діяльності дитина засвоює досвід, збагачується знаннями, формуються практичні уміння та навички, виробляються погляди та переконання, формуються духовні потреби, естетичні почуття та закладається характер.

Організуючи процес ігрової діяльності і розширюючи границі мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, не можна забувати, що вся система спілкування та сприймання у дитини-дошкільника має відбуватися у «суб'єкт-суб'єктному» типі відношень. Є цілий ряд чинників, які забезпечують розвиток структурних компонентів мовлення в поєднанні мовленнєвої та ігрової діяльностей, а саме (К.Карасьова) [3]:

- спеціальна організація цих діяльностей, що ґрунтуються на особистісно-орієнтованій моделі взаємодії його учасників (вихователів і дітей) та на гуманістичному підході;

- система мовленнєвих технологій, спрямованих на перехід дитини від репродуктивних до креативних мовленнєвих та ігрових дій;

- функціональний характер мовленнєвої діяльності та ігрової.

Дорослим важливо пам'ятати, що гра як діяльність відображає дійсність шляхом активного її перетворення. У ході самої гри діти мають можливість діяти, конкретні дії зумовлюють їх мовленнєву активність і, водночас, спрямовують розвиток гри, в процесі якої у дітей виробляються загальномовленнєві навички: культура слухання, запитування, висловлювання, обґрунтування, доведення, налагодження спілкування. Саме у грі дитина намагається якнайкраще, найповніше і найчіткіше висловити хід своїх думок, так щоб бути зрозумілим оточуючим, тобто удосконалюється на збагачується граматична та лексична сторона мовлення.

Сучасний стан проблеми розвитку самодіяльних ігор, під час яких дитина опановує навичками спілкування із однолітками говорить про те, що у дошкільному дитинстві необхідно приділяти більш уваги процесу становлення та розвитку провідного виду діяльності. Оскільки у творчій грі соціальною за своєю природою, походженням і змістом, відбувається розвиток спілкування на рівні «дитина – дитина» або «дитина – група дітей», що забезпечує умови для збереження фізичного та психічного здоров'я дитини дошкільного віку. Тому саме творча гра, дозволяє малюку самостійно відтворювати світ дорослих, включатись у міжособистісну взаємодію, відтворювати ігрові та встановлювати реальні стосунки з іншими дітьми, що складає основу для поступового розвитку комунікативної компетентності у спілкуванні та забезпечує успішність у оволодінні будь-яким видом діяльності у майбутньому.

Висновки. Отже, своєчасне оволодіння мовленням є першою важливою умовою становлення у дитини повноцінної психіки і подальшого її правильного розвитку. Розуміння мовлення оточуючих і особисте активне мовлення супроводжує усі види діяльності дитини. Від рівня розвитку мовлення дитини залежить успішність забезпечення цілей її комунікації з іншими учасниками взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини / Алла Богуш // Дошкільне виховання, 2013. №7. – С. 6 – 10.

2. Богуш А.М., Гавриш Н. Оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми в розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу / Алла Богуш, Наталія Гавриш // Дошкільне виховання, 2012. №10. – С. 5 – 9.

3. Карасьова К.В. Ігровий простір дитини / Катерина Карасьова, Тамара Піроженко. – К. : Шк.світ. – 2011– 128 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).
4. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника / Тамара Піроженко. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 152 с.
5. Самохвалова А.Г. Коммуникативные трудности ребенка: проблемы, диагностика, коррекция : уч.-метод. пособие / А.Г.Самохвалова – СПб : Речь, 2011. – 150 с.

REFERENCES

1. Bohush A.M. (2013) *Movlenniievi portret p'iatyrichnoi dytyny* [Verbal portrait of five years old child] *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 7, 6 – 10 [in Ukraine].
2. Bohush A.M., Havrysh N. (2012) *Optymizatsiia movlennievoi roboty z ditmy v rozvyvalnomu seredovyshchi doshkilnoho navchalnoho zakladu* [Optimization of children speaking in developmental environment of kindergarten] *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 10, 5 – 9. [in Ukraine].
3. Karasova K.V., Pirozhenko T.O. (2011) *Ihrovyi prostir dytyny* [*Game Space of Children*]. К. : Shk.svit (Biblioteka «Shkilnoho svitu»).[in Ukraine]
4. Pirozhenko T.O. (2010) *Komunikatyvno-movlenniievi rozvytok doshkilnyka* [*Communicative speech development of preschoolers*] Ternopil: Mandrivets [in Ukraine].
5. Samokhvalova A.H.(2011) *Kommunykativnye trudnosti rebenka: problemy, dyahnostyka, korrektsiia* [*Communication difficulties of the children: problems, diagnosis, correction*] Uch.-metod. Posobye SPb : Rech [in Russian].

УДК 159.923

СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНА ВЗАЄМОДІЯ ДОРΟΣЛОГО З ДИТИНОЮ ЯК ЧИННИК ПРИЙНЯТТЯ ДОШКІЛЬНИКОМ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИХ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ.

Карабасва І. І.

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України

У статті розглядаються питання розвитку етичних інстанцій дітей дошкільного віку в психологічному освітньому просторі. Розкривається значення суб'єкт-суб'єктної взаємодії дорослого з дитиною та розкрито сутність поняття «значущий дорослий». Представлено підходи до